

THE WORLD BANK
IBRD • IDA

Україна
Спеціальна доповідь:

Реалізація потенціалу економічного росту України

23 травня 2019 року

- *Сьогодні Україна перебуває на роздоріжжі: попри відновлення економічного зростання після кризи 2014-15 років, темпи цього зростання залишаються надто низькими, аби Україна могла досягти рівня доходів сусідніх європейських країн.*
- *Хоча Україна і досягла прогресу у створенні передумов для сталого зростання, розвиток економіки продовжує стримуватися незавершеними реформами, що призводить до низької продуктивності, надмірної залежності від експорту товарів, слабких інституцій, нестачі прямих іноземних інвестицій та інтеграції у глобальну економіку.*
- *Досягнення більш високого та стійкого економічного зростання потребуватиме прогресу у впровадженні критично важливих реформ для підвищення продуктивності та росту інвестицій, у тому числі в таких сферах, як: верховенство права та захист прав власності; земельна реформа; належне врядування та нагляд у фінансовому секторі; розвиток конкуренції в газовому секторі; а також логістика та зв'язок, аби використовувати можливості зовнішньої торгівлі на повну.*

Структурні проблеми та зволікання із реформами призводять до слабого економічного зростання в Україні

Темпи економічного зростання в Україні залишаються надто низькими, щоб зменшити бідність і досягти рівня доходів сусідніх європейських країн. Після 16-процентного сукупного скорочення економіки в 2014-15 роках, економічне зростання відновилося до рівня 2,4% у 2016-2017 роках і 3,3% -- у 2018 році. Більш швидке економічне зростання протягом тривалого періоду часу необхідне для зменшення рівня бідності, який залишається вищим докризового рівня. Україну ще чекає великий обсяг роботи, якщо вона прагне стати країною з високим рівнем доходів і подолати розрив у доходах, що існує в порівнянні з країнами з розвинутою економікою. Сьогодні Україна ще далеко від цієї мети. З точки зору рівня ВВП на душу населення, Україна залишається однією з найбідніших країн регіону, тобто перебуває на рівні Молдови, Вірменії та Грузії. ВВП України на душу населення за паритетом купівельної спроможності, приблизно втричі нижчий, ніж у Польщі, попри аналогічний рівень доходів у 1990 році.

За наявних темпів економічного зростання, Україні знадобиться понад 50 років, щоб досягти рівня доходів сьогоднішньої Польщі. Якщо темпи зростання продуктивності в Україні та темпи надходження інвестицій залишаться на низькому рівні, що спостерігається в останні роки, то в середньостроковій перспективі темпи зростання економіки можуть сповільнитися до нуля, оскільки зростання продуктивності буде нівельоване скороченням внеску від робочої сили через демографічні тренди. Підвищення продуктивності до 3% на рік, а інвестицій – до 30% від ВВП має допомогти посилити зростання економіки до 4% на рік у довгостроковій перспективі. Враховуючи скорочення загальної кількості населення, це означатиме зростання ВВП на душу населення приблизно на рівні 4,5% на рік. Однак таке зростання продуктивності та інвестицій не станеться саме собою, зміни можуть відбутися лише завдяки впровадженню відповідних стратегій, що підвищують продуктивність і збільшують прибутковість факторів виробництва.

Незавершена трансформація економіки України стримує продуктивність, мотивацію до накопичення капіталу та зростання експорту товарів з високою доданою вартістю

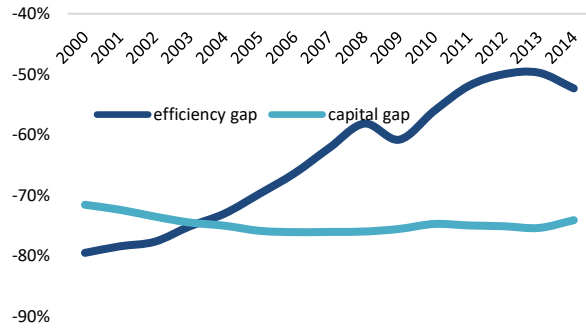
Трансформація України у конкурентоздатну ринкову економіку залишається неповною. Були створені офіційні ринкові інституції, система прав на приватну власність, разом з приватним сектором і ринками, але держава залишається важливим гравцем в економіці через володіння значною частиною виробничих активів. Захист прав власності і досі не здійснюється належним чином через слабку судову систему та державні установи, а також високий рівень корупції та вплив приватних інтересів. Порушення вільної конкуренції залишається одним із ключових перешкод для залучення прямих іноземних інвестицій та структурної трансформації економіки.

Надмірна залежність від експорту сировини затримує надзвичайно необхідну реструктуризацію економіки та зростання експорту товарів з вищою доданою вартістю. За останнє десятиліття частка капіталомісткого експорту скоротилася до майже 16% у 2017 році через низькі інвестиції в основний капітал. Крім того, частка трудомісткої продукції у структурі експорту залишилася дуже низькою, попри те, що Україна має ледь не найбільшу кількість трудових ресурсів серед країн Європи. У виробничому секторі участь України в глобальних ланцюгах створення вартості (ГЛСВ) залишається низькою. Завдяки участі у ГЛСВ, країни обмінюються не лише продуктами, а й технологіями, знаннями та створюють мережі. Як наслідок, структура експорту України залишається висококонцентрованою на невеликій кількості ресурсних товарів, зокрема, металургійній та сільськогосподарській продукції. Це робить економіку вразливою до зовнішньоекономічних шоків і цінних циклів на товарних ринках, і разом із короткостроковими зовнішніми заощадженнями робить траєкторію зростання України волотильною та нестійкою.

Рівень інвестицій в Україні та загальна продуктивність факторів виробництва, тобто ефективність використання робочої сили, капіталу та землі між секторами та підприємствами, залишаються низькими. Середньостатистичний робітник у Німеччині за 17 днів виробляє стільки ж, скільки середньостатистичний робітник в Україні за один рік. Великі відмінності в низькому рівні випуску продукції на одного робітника в порівнянні з розвинутими країнами зумовлені як відставанням України в ефективності виробництва, так і меншою кількістю основного капіталу. Протягом останнього десятиліття Україна досягла певного прогресу у подоланні розриву в ефективності, але країна залишається обмеженою у кількості основного капіталу через нестачу інвестицій, включаючи і прямі іноземні інвестиції. Рівень капіталу на одного працівника в Україні на

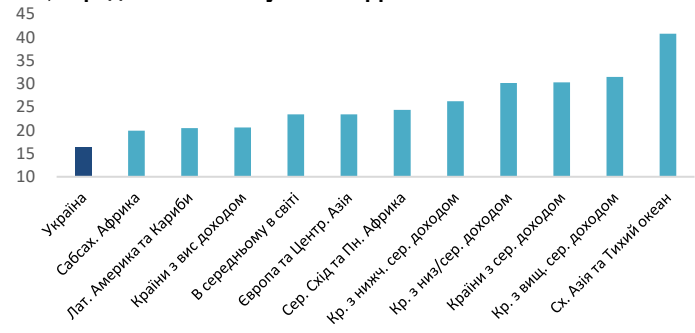
тому ж рівні, що й наприкінці 1990-х років (Рис. 1). Україна залишається також і аутсайдером з точки зору рівня капітальних інвестицій (Рис. 2), що стримує потенціал економічного зростання.

Рис. 1: Ефективність економіки України та різниця в капіталі в порівнянні з Німеччиною у відсотках

Джерело: розрахунки Світового банку на основі Penn World Tables 9.0.

Рис. 2: Формування валового основного капіталу, відсоток від ВВП, середній показник у 2010-17рр.

Джерело: Індикатори світового розвитку.

Як Україна може прискорити економічне зростання?

У майбутньому головна проблема України полягатиме не в тому, щоб досягти високого зростання наступного року або протягом кількох років, а скоріше в тому, щоб зробити економічне зростання швидшим, тривалішим та інклюзивнішим. Три десятиліття перехідного періоду показали, що Україна може запустити двигун економічного зростання, бо вже мала епізоди високого зросту. Коли зовнішні умови сприятливі, активація росту не вимагає існування потужних ринкових інститутів і системи прав власності, але такий ріст часто виявляється нестійким. У 2000-2008 роках економіка України зростала на понад 7% на рік. Проте ця тенденція базувалася на великих міжнародних фінансових надходженнях та кредитній експансії, що виявилось нестійким рішенням. Україна все ще сплачує рахунки після цього пирування у вигляді великої кількості негативно класифікованих активів у банківському секторі та труднощів з отриманням нових кредитів.

Досягнення високого рівня зростання економіки вимагатиме поєднання збільшення продуктивності та інвестицій. Навантаження на сектор інвестицій та зростання продуктивності є особливо високими з огляду на те, що через демографічні чинники та трудову міграцію в Україні очікується зменшення кількості робочої сили. Підтримка інвестицій та зростання продуктивності потребуватиме реформування політики у трьох сферах:

- **Зменшення ролі держави в економіці, усунення перешкод для використання факторів виробництва та зміцнення людського капіталу для створення поштовху до зростання продуктивності.** Це може бути досягнуто за рахунок видатків споживання та збільшення державних інвестицій, приватизації державних підприємств та розділення природних монополій; відкриття ринку сільськогосподарських земель; посилення корпоративного управління в державних банках та комплексної реформи системи освіти України.
- **Сприяння прямим іноземним інвестиціям та інтеграція у глобальні ланцюги створення вартості, вдосконалення сфери логістики та зв'язку, щоб використовувати можливості зовнішньої торгівлі на повну.** Одним з найважливіших факторів залучення ПІІ є захист прав власності.
- **Підтримання стабільної макроекономічної політики, надання кожному рівних можливостей і зміцнення верховенства права, щоб зробити економічні інститути більш стійкими.**

Схема 1: Пріоритетні сфери для зростання рівня продуктивності, використання зовнішніх торговельних можливостей, посилення стійкості інституцій

